

**Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ**

Хомініч Світлана Володимирівна

УДК 342.95 (477)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Маріуполь – 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Донецькому державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Вітвіцький Сергій Сергійович,
Донецький державний університет
внутрішніх справ,
ректор

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Петков Сергій Валерійович,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського, заступник
директора Науково-дослідного центру
правового забезпечення
державотворення та безпеки

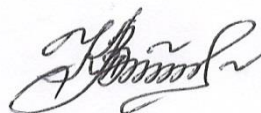
кандидат юридичних наук
Ніколайчук Світлана Василівна,
Дніпропетровський окружний
адміністративний суд, суддя

Захист відбудеться «30» вересня 2021 року о «10.00» на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.737.02 у Донецькому державному університеті внутрішніх справ за адресою: 87510, м. Маріуполь, проспект Адмірала Луніна, 89.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького державного університету внутрішніх справ за адресою: 87510, м. Маріуполь, проспект Адмірала Луніна, 89.

Автореферат розісланий «30» серпня 2021 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.В. Колеснік

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Створення необхідних умов для справедливого, ефективного й, передовсім, безпечного правосуддя виступає в ролі найважливішого чиннику побудови демократичної правової держави, в якій права та свободи громадян мають найвищу соціальну цінність.

Втім, численні напрямки судової реформи, започаткованої ще за часів здобуття Україною незалежності й триваючої дотепер, не обмежуються лише покращенням якості судочинства. Найважливішим завданням організації судової влади виступає визначення системи та з'ясування ролі спеціально утворених органів державної влади, у механізмі забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Водночас, не зважаючи на те, що організація захисту судової влади є пріоритетним напрямком державної безпекової політики, вона не позбавлена численних прорахунків, свідченням чого є повідомлення Вищої ради правосуддя про непоодинокі факти втручання в судовий процес, у вигляді порушень громадського порядку та безпеки в судах, невиконання розпоряджень головуючого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні та їх зривів, порушення таємниці нарадчої кімнати, блокування роботи судів, образливих та погрожуючих висловлювань на адресу суддів, перешкоджання виконанню ними професійних обов'язків, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їх сімей, пошкодження їх майна тощо¹.

Саме тому необхідність посилення охорони та безпеки правосуддя виступає першочерговим завданням судових, правоохоронних органів, представників наукової спільноти, та обумовлює потребу якнайшвидшого вирішення актуальних питань щодо визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення охорони судової влади, покращення нормативно-правового забезпечення їх діяльності, визначення пріоритетних напрямків удосконалення професійного навчання судових охоронців, впровадження позитивного зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя тощо. Також, молодослідженими залишаються й окремі напрямки наукового пошуку, пов'язані із систематизацією принципів забезпечення охорони та безпеки правосуддя, з'ясуванням механізму реалізації адміністративних правовідносин у вказаній сфері правоохоронної діяльності, визначенням основних напрямків їх адміністративно-правового регулювання тощо.

З огляду на вищевикладене, проведення комплексного спеціального дослідження адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні представляється необхідним у практичному відношенні й актуальним у теоретичному плані.

Фундаментальною основою для дослідження стали праці провідних учених в галузі адміністративно-правової науки, як-от: В.Б. Авер'янова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, В.М. Бесчастного, А.І. Берлача,

¹ Рішення Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20 «Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2020 рік». URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2019_rik.pdf.

Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, В.Г. Гриценка, Т.О. Гуржія, Є.В. Додіна, В.В. Зуй, С.В. Ківалова, В.В. Коваленка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янця, П.С. Лютікова, О.Ю. Макаренка, Р.С. Мельника, О.І. Остапенка, С.В. Петкова, Д.В. Приймаченка, О.Ф. Скакун, В.П. Тимошука, Х.П. Ярмакі та ін.

Крім того, окремим питанням забезпечення охорони та безпеки правосуддя приділили увагу: В.В. Баштанник, О.І. Безпалова, В.М. Бибило, В.С. Бігун, В.Д. Бринцев, В.В. Галуцько, В.А. Глухверя, Д.О. Горбач, Р.Ф. Гринюк, А.П. Гуськова, І.М. Доронін, А.В. Жбанчик, А.А. Іванищук, А.М. Куліш, В.І. Курило, Д.М. Лук'янець, І.Є. Марочкін, В.І. Московець, Г.Я. Наконечна, С.В. Ніколайчук, П.М. Рабінович, Н.В. Сибільова, Р.Я. Шай, А.О. Шамардін, М.І. Шатерніков, М.В. Шкіль, І.Д. Шумляєва, О.І. Шурко та інші провідні учені.

У той же час, серед наукових публікацій вітчизняних авторів слід констатувати відсутність спеціальних комплексних монографічних досліджень з проблематики адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена недосконалістю вітчизняного законодавства, яке врегульовує правовідносини у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя, а також недостатньою теоретичною розробкою вказаної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження обрана відповідно до основних напрямів адміністративно-правової реформи в Україні. Дослідження відповідає положенням п. 2 Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 11 грудня 2014 року № 26-VIII, Закону України від 11 листопада 2001 року №2623-III «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Переліку пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки на період до 2020 року, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, розробленої відповідно до програмних нормативно-правових актів, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України 12 січня 2015 р., № 5; Розділу 2 «Проблеми формування національної правової системи України» Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14–10. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми Донецького державного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування правової та правоохоронної систем у контексті євроінтеграційного вибору України» (0115U007081).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне системне дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- проаналізувати правові та наукові проблеми забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначити ключові критерії безпеки судової влади;

- розкрити соціальну природу судової влади та виробити нові підходи до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами;
- охарактеризувати принципи адміністративно-правової охорони правосуддя та здійснити їх систематизацію;
- визначити зміст та уточнити поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони;
- з'ясувати компетенцію окремих підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення охорони та безпеки правосуддя;
- проаналізувати завдання Національної гвардії України у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначити першочергові напрямки її взаємодії з іншими суб'єктами захисту судової влади;
- сформулювати напрямки вдосконалення професійного навчання співробітників Служби судової охорони;
- проаналізувати зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони й безпеки правосуддя та обґрунтувати доцільність розроблення національної Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступають суспільні відносини, що виникають в процесі забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Аксіологічний підхід дозволив обґрунтувати ціннісну оцінку охорони та безпеки правосуддя, як соціальної та наукової категорії (підрозділ 1.2). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, зокрема, з'ясовано сутність термінів «судочинство», «судоустрій», «правосуддя», «судова влада», «громадський порядок», «громадська безпека», «адміністративно-правові засоби» (підрозділи 1.1-1.3). Метод документального аналізу та формально-юридичний метод було використано під час: характеристики правових засад забезпечення охорони та безпеки правосуддя (підрозділ 1.1); визначення завдань та функцій Служби судової охорони (підрозділ 2.1); окреслення компетенції і повноважень Національної поліції (підрозділ 2.2); аналізу завдань Національної гвардії України у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначення першорядних напрямків її взаємодії з іншими суб'єктами захисту судової влади (підрозділ 2.3). Порівняльно-правовий метод використано для визначення та характеристики напрямків взаємодії Служби судової охорони, Національної поліції та Національної гвардії у сфері забезпечення охорони й безпеки правосуддя (розділ 2); аналізу зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення охорони й безпеки правосуддя та обґрунтування доцільності розроблення національної Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі (підрозділ 3.2). За допомогою методу групування та структурно-логічного методу охарактеризовано принципи адміністративно-правової охорони правосуддя та здійснено їх

систематизацію (підрозділ 1.3). Компаративістський метод забезпечив аналіз і оцінку вітчизняної та іноземної правової теорії і практики щодо забезпечення охорони та безпеки правосуддя (розділ 3). За допомогою методу прогнозування було окреслено перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя (підрозділ 3.2), та сформульовано напрямки вдосконалення професійного навчання співробітників Служби судової охорони (підрозділ 3.1). В роботі також було використано низку інших загальних та спеціальних методів наукового пізнання, які в сукупності дозволили комплексно підійти до досягнення мети дисертаційного дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці в галузі загальної теорії держави та права, адміністративного права і процесу, конституційного права, судоустрою і судочинства, теорії управління, судового права, міжнародного права.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Вищої ради правосуддя, висновки Конституційного Суду України, накази Державної судової адміністрації, а також рішення судів загальної юрисдикції, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Емпіричну основу дослідження складають періодичні видання (в тому числі інтернет-ресурси), в яких міститься інформація з питань забезпечення охорони та безпеки правосуддя, довідкові та словникові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної адміністративно-правової науки розкрито особливості адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні. У результаті проведеного дослідження визначено загальні тенденції розвитку вказаного інституту публічного управління та сформульовано концептуально нові напрямки вдосконалення законодавства в цій сфері, що запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

- обґрунтовано необхідність утворення в структурі Національної поліції України міжрегіонального територіального органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки учасників судового процесу, які підлягають державному захисту;

- розроблено критерії формування рейтингу освітніх закладів, залучених до професійного навчання співробітників Служби судової охорони, зокрема:
 - а) кількість укладених договорів про підготовку співробітників між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами;
 - б) відсоток кандидатів, направлених на навчання;
 - в) якісні показники за

результатами навчання; в) якість виконання посадових обов'язків співробітником впродовж року після проходження професійного навчання;

- надано пропозиції до КУпАП щодо включення співробітників Служби судової охорони до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, та здійснювати адміністративне затримання у разі незаконного проникнення до приміщень суду;

- з метою спрощення процедури притягнення до адміністративної відповідальності за повторне вчинення правопорушень, передбачених статтею 185-3 КУпАП, обґрунтовано доцільність запровадження інституту преюдиції у адміністративно-деліктне законодавство України;

- сформульовано поняття дисциплінарної комісії в Службі судової охорони, як тимчасового комісійного органу, утвореного на підставі письмового наказу Голови цієї Служби та наділеного повноваженнями із застосування до співробітників Служби судової охорони дисциплінарних стягнень і прийняття рішень про призначення службових розслідувань.

удосконалено:

- поняття адміністративних процесуальних норм-принципів у якості основоположних правових ідей, закріплених у адміністративному процесуальному законодавстві, метою реалізації яких є своєчасний, всебічний, повний та об'єктивний розгляд адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення;

- розуміння спеціального адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, наділеного специфічними структурними елементами, які утворюють зміст її правового положення в системі органів державної влади;

- перелік суб'єктів, які підлягають державному захисту, шляхом його доповнення секретарем судового засідання та судовим розпорядником;

- систему органів, наділених компетенцією щодо забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, а також інших учасників судочинства, шляхом розроблення проекту положення про Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, в структурі Національної поліції України;

- визначення завдань підрозділів з професійної підготовки Служби судової охорони, першорядне місце серед яких належить забезпеченню організованого, безперервного й цілеспрямованого процесу оволодіння знаннями, спеціальними вміннями й навичками, необхідними для успішного виконання співробітниками Служби покладених на них завдань.

набули подальшого розвитку:

- положення про доцільність запровадження довірчих відносин між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами, задіяними до процесу професійного навчання співробітників Служби судової охорони;

- ідея щодо необхідності посилення адміністративної відповідальності за будь-які прояви неповаги до суду, до чого зобов'язує також і зарубіжна законодавча практика у сфері забезпечення безпеки правосуддя;

- висновки про актуальність питання щодо наділення суддів та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, особливими гарантіями забезпечення їх особистої охорони та безпеки;

- положення про те, що забезпечення охорони та безпеки правосуддя виступає основоположною категорією науки адміністративного права та найважливішою конституційною гарантією, закріпленою у статті 126 Конституції України.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – результати дисертації можуть бути основою для подальшого підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні;

– *сфері правотворчості* – висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані для вдосконалення чинного адміністративного законодавства, зокрема положень Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про Національну гвардію» та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують організаційно-правове забезпечення охорони та безпеки правосуддя;

– *правозастосовній сфері* – використання одержаних результатів дасть змогу покращити форми та методи публічного управління у сфері охорони судової влади;

– *освітньому процесі* – положення й висновки дисертації знайшли застосування у викладанні дисциплін, «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Поліцейська діяльність», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, що містить дослідження актуальної для сучасної адміністративно-правової теорії та практики проблеми.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 31 травня-1 червня 2019 р.), «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 23-24 серпня 2019 р.), «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 17-18 січня 2020 р.), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.), «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 27–28 березня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що містить дисертація, знайшли своє відображення в 10 публікаціях. Із них: 4 наукові статті – у фахових виданнях України з юридичних наук, які включено до міжнародних науково-

метричних баз, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, 5 тез наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, списку опублікованих автором праць, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 230 сторінок, з них основний текст – 185 сторінок, список використаних джерел – 30 сторінок (288 найменувань), 2 додатки – 8 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, рівень наукової розробки, визначаються об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, його теоретична та емпірична основи, науково-практичне значення роботи, сформульовано наукову новизну та основні положення, що виносяться на захист.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні» містить три підрозділи, у яких розкрито правові та наукові проблеми адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

У *підрозділі 1.1 «Забезпечення охорони та безпеки правосуддя як правова та наукова проблема»* автор констатує, що в українському законодавстві поряд з поняттям «судоустрій» вживаються такі поняття як «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво», однак концептуального тлумачення їхнього зв'язку із охороною правосуддя у законодавстві та науковій юридичній літературі й дотепер не вироблено.

З'ясовано розуміння громадського порядку та громадської безпеки в судах, через правову категорію суспільної небезпеки, яка виражається у вигляді сукупності адміністративних та кримінальних правопорушень, до об'єктивної сторони яких включені дії, спрямовані на порушення нормального функціонування органів системи правосуддя. Тому в законодавчому визначенні адміністративного правопорушення, відображеному у статті 9 КУпАП, необхідно врахувати ознаку суспільної небезпеки.

У *підрозділі 1.2 «Соціальна обумовленість забезпечення охорони та безпеки правосуддя адміністративно-правовими засобами»* розкрито дуалістичну природу судової влади, яка обумовлює сприйняття судових органів, з одного боку, націленими на здійснення судочинства, а з іншого – як об'єкту адміністративно-правової охорони, яка здійснюється за допомогою комплексу заходів, спрямованих на підтримання громадського порядку та безпеки в судах.

Автором сформульовано поняття адміністративно-правових засобів забезпечення охорони судової влади як закріплених чинним законодавством методів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, реалізація яких спрямована на підтримання громадського порядку та безпеки у приміщеннях органів та установ системи правосуддя.

Підкреслено значення заходів адміністративної відповідальності, як адміністративно-правового засобу, ефективного застосування якого спрямовано на

укріплення авторитету суду (судді), добросовісне виконання суддями посадових обов'язків, формування шанобливого ставлення учасників судового процесу до правосуддя.

У підрозділі 1.3 «Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади» сформульовано характерні ознаки принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади, такі як: 1) відображення історично сформованих закономірностей потреби у забезпеченні охорони судової влади та учасників судового процесу; 2) закріплення найбільш загальних підходів до охорони судової влади та безпеки правосуддя; 3) універсальність та обов'язковість виконання усіма органами та установами системи правосуддя, а також учасниками судового процесу; 4) законодавче закріплення.

Наголошено на необхідності законодавчого визначення принципу безперервності в діяльності Служби судової охорони, оскільки, на відміну від Закону України «Про Національну поліцію» (стаття 12) та Закону України «Про Національну гвардію України» (стаття 3), принцип безперервності в діяльності Служби судової охорони й дотепер не здобув закріплення в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Розділ 2 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні» містить три підрозділи, присвячені розкриттю особливостей правового положення суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя, до числа яких відноситься Служба судової охорони, Національна поліція та Національна гвардія України.

У підрозділі 2.1 «Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони» дисертант наголошує на необхідності посилення ролі Служби судової охорони в організації захисту судової влади, що обумовлюється наявністю численних порушень громадського порядку в органах та установах системи правосуддя. Так, у 2020 році до Вищої ради правосуддя надійшло 341 повідомлення про втручання у професійну діяльність суддів, серед яких: 290 звернень пов'язані із психологічним тиском на суддю (надсилання звернень, скарг, публікація і поширення недостовірної інформації, образи та погрози в залі суду тощо); 38 звернень стосуються відкриття кримінальних проваджень, проведення слідчих дій, притягнення до адміністративної відповідальності; 22 звернення з інформацією про блокування роботи суду (несанкціоновані протести, перешкоджання в доступі до робочого місця судді, пошкодження майна суду тощо); 11 звернень щодо здійснення фізичного тиску на суддю та його родичів, пошкодження їхнього майна.

Саме тому ефективне виконання співробітниками Служби судової охорони комплексу превентивних заходів слугує надійним чинником якісного забезпечення охорони та безпеки правосуддя. Разом з цим, стаття 255 КУпАП не визначає співробітників Служби судової охорони у якості суб'єктів, наділених повноваженнями щодо складання адміністративних матеріалів відносно порушників громадського порядку в судових установах. Однак, наділення судових охоронців вищевказаними повноваженнями, на думку автора, є

своєчасним заходом, який відповідає практиці Європейського суду з прав людини.

У підрозділі 2.2 *«Компетенція Національної поліції у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя»* висловлено необхідність усунення протиріч у адміністративному законодавстві щодо визначення компетенції Національної поліції у сфері забезпечення безпеки правосуддя. Не зважаючи на те, що Закон України «Про Національну поліцію» не передбачає функціонування в структурі поліції підрозділів по забезпеченню охорони й безпеки суддів та членів їх сімей, стаття 15 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає Національну поліцію у якості єдиного органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки суддів Конституційного Суду України та їх близьких родичів. Аналогічна норма щодо наділення Національної поліції повноваженнями у сфері захисту правосуддя міститься й у статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

З огляду на це, реалізація пункту 39 розділу 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо повної передачі повноважень Національної поліції до компетенції Служби судової охорони, є передчасною, оскільки остання не входить до числа суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності та не може реалізовувати оперативні заходи щодо забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства.

Тому автором обґрунтовано необхідність створення міжрегіонального територіального органу в системі Національної поліції, наділеного компетенцією щодо забезпечення безпеки учасників судового процесу. Адже стаття 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» визначає перелік правоохоронних органів, що забезпечують безпеку учасників кримінального судочинства та одночасно виступають стороною судового процесу, й тому не можуть відігравати самотійної ролі у забезпеченні безпеки його учасників.

У підрозділі 2.3 *«Роль та місце Національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя»* встановлено, що положення Законів України «Про судоустрій і статус суддів» (пункт 39 розділу 12), «Про Національну гвардію України» (пункт 3-1 розділу 8) засвідчують тимчасовий характер здійснення Національною гвардією України функцій щодо забезпечення охорони та безпеки правосуддя, однак, механізм взаємодії Служби судової охорони з Національною поліцією та Національною гвардією, на перехідний період, не сформований.

Автором сформульовано пропозиції щодо доповнення Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, нормами, спрямованими на визначення механізму взаємодії Служби судової охорони, Національної поліції та Національної гвардії, напрямками якої мають стати: а) формування міжвідомчої комісії щодо прийняття судів для обслуговування; б) визначення порядку охорони обвинувачених (підсудних, засуджених) безпосередньо в залі судових засідань; в) визначення маршрутів конвоювання від спеціальних автомобілів до камер та залів судових

засідань і у зворотному напрямку; г) здійснення заходів інженерно-технічного укріплення приміщень суду.

Розділ 3 «Напрямки підвищення ефективності забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні» містить два підрозділи, в яких проаналізовано зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначено напрямки удосконалення системи професійного навчання співробітників Служби судової охорони.

У підрозділі 3.1 «Удосконалення системи професійного навчання співробітників Служби судової охорони» розкрито співвідношення правових категорій «професійне навчання» та «професійна підготовка», як загального й часткового. Професійне навчання в діяльності судових охоронців слугує узагальнюючим поняттям, яке передбачає реалізацію процесу здобуття знань, умінь і навичок, та включає первинну професійну та службову підготовку, а також післядипломну освіту.

Визначено перспективний напрямок удосконалення організації професійного навчання співробітників територіальних управлінь Служби судової охорони у вигляді укладання двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами, до числа яких, поряд із Національною школою суддів України та навчальним центром територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області, також можуть входити й заклади вищої освіти системи МВС України.

Запропонований підхід надасть змогу використовувати навчально-методичний та матеріально-технічний потенціал закладів вищої освіти МВС України для поглибленого опанування судовими охоронцями, насамперед, практичних навичок правоохоронної діяльності.

Водночас, головний акцент під час підготовки захисників Феміди у регіональних відділеннях Національної школи суддів України має бути зосереджений на особливостях взаємодії судових охоронців з суддями, працівниками апарату суду, учасниками судового процесу тощо.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя» встановлено, що зарубіжна правотворча діяльність у сфері забезпечення безпеки правосуддя націлена на реалізацію суспільної потреби щодо посилення юридичної відповідальності за прояви неповаги до суду та втручання у судову діяльність. З огляду на те, що в країнах Європейського Союзу та США адміністративно-деліктне законодавство відсутнє, відповідальність за прояв неповаги до суду врегульовується кримінальним законом.

Охарактеризовано повноваження Служби маршалів США, працівники якої наділені широкими правами щодо здійснення арештів, обшуків, вилучень на підставі ордеру, виданого судом, забезпечення охорони учасників судового процесу, забезпечення утримання під вартою на стадії досудового слідства, конвоювання арештованих і засуджених до місць відбування покарання і т.д.

Констатовано, що численні напрямки діяльності Служби маршалів перебувають у віданні одразу п'ятьох вітчизняних державних органів, таких як: Служба судової охорони, Національна поліція, Національна гвардія, Державна виконавча служба та Державна кримінально-виконавча служба України. Водночас, доцільність наділення Служби судової охорони аналогічними розширеними повноваженнями, є передчасною та недоречною, оскільки поєднання в діяльності одного державного органу функцій судової та виконавчої влади негативно позначиться на дотриманні прав і свобод громадян у сфері правосуддя.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дозволило здійснити аналітичну оцінку доктринальних підходів до розуміння практики застосування відкритості та запропонувати вирішення наукового завдання, що полягає в уточненні та обґрунтуванні її поняття, форми, змісту, функцій та важливості для сучасного правового розвитку українського суспільства й державних інститутів, зокрема, адміністративного судочинства. За підсумками дослідження отримано такі основні результати:

1. Констатовано, що безперешкодне здійснення правосуддя виступає ключовим критерієм безпеки судової влади, який залежить від рівня забезпечення правовідносин у сфері судочинства засобами адміністративно-правової охорони, першорядна роль серед яких належить виробленню дієвого адміністративно-правового механізму притягнення до адміністративної відповідальності за повторне вчинення адміністративного правопорушення проти Конституційного Суду України, шляхом внесення відповідних змін до статті 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України».

2. Розкрито соціальну природу судової влади й вироблено нові підходи до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами, до числа яких відносяться форми й методи здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами органів державної влади своєї компетенції, метою реалізації якої є забезпечення охорони органів судової влади та безпечного відправлення правосуддя.

Дихотомія судової влади обумовлює сприйняття судових органів, з одного боку, націленими на здійснення судочинства, а з іншого – як об'єкт правової охорони, яка реалізується за допомогою комплексу заходів, спрямованих на підтримання громадського порядку та безпеки в судах.

3. Охарактеризовано принципи адміністративно-правової охорони правосуддя, до числа яких відносяться: а) організаційні норми-принципи функціонування правосуддя; б) адміністративні процесуальні норми-принципи щодо здійснення правосуддя; в) спеціальні норми-принципи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах.

Доведено, що принцип верховенства права виступає вихідною основоположною ідеєю при формуванні спеціальних принципів забезпечення охорони й безпеки правосуддя, таких як: а) адекватність та співмірність охорони

судової влади; б) комплексність та системність застосування заходів безпеки; в) компетентність та професіоналізм суб'єктів забезпечення охорони та безпеки; г) безперервність охорони судової влади; д) законність охорони судочинства.

4. Визначено адміністративно-правовий статус Служби судової охорони у якості врегульованої законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупності елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та юридична відповідальність, спрямованими на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

Обґрунтовано доцільність уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, визначеного статтею 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», як державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, такими як: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорона приміщень судових органів; г) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу і т.д.

5. Встановлено, що оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції виступають єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення державного захисту суддів Конституційного Суду України, відтак, визначення компетенції Національної поліції має вирішальне значення в процесі з'ясування місця й ролі поліції в системі адміністративно-правових відносин щодо охорони правосуддя.

Оскільки законні вимоги поліцейських на адресу суддів, під час здійснення їх державного захисту, тісно межують із втручанням в діяльність судді та зазіханням на його професійну незалежність, пропонується запровадити договірну форму взаємовідносин між охоронюваним суб'єктом та органом, який забезпечує державну охорону, з детальною регламентацією повноважень обох сторін.

6. Встановлено, що конвоювання обвинувачених (підсудних, засуджених) та здійснення їхньої охорони під час судового процесу слугує головним завданням Національної гвардії України у сфері забезпечення безпеки правосуддя. Відтак, напрямками взаємодії Національної гвардії з іншими суб'єктами забезпечення охорони й безпеки правосуддя, мають стати: а) формування міжвідомчої комісії щодо прийняття судів для обслуговування; б) визначення порядку охорони обвинувачених (підсудних, засуджених) безпосередньо в залі судових засідань; в) визначення маршрутів конвоювання від спеціальних автомобілів до камер та залів судових засідань і у зворотному напрямку; г) здійснення заходів інженерно-технічного укріплення приміщень суду.

7. Доведено необхідність удосконалення якості професійного навчання судових охоронців, шляхом укладання двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між її територіальними управліннями та освітніми закладами, до числа яких, поряд із Національною школою суддів України та Навчальним центром територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області, доцільно залучити й заклади вищої освіти системи МВС України.

8. Проаналізовано зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення

охорони та безпеки правосуддя та обґрунтовано необхідність розроблення Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, реалізація якої здійснюватиметься відповідно до таких пріоритетних напрямків, як: покращення ефективності та якості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі; забезпечення спрощеного порядку розгляду звернень громадян органами, які здійснюють заходи державного захисту; запобігання протиправних посягань на осіб, які потребують захисту; зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів, що безпосередньо забезпечують заходи безпеки.

9. Надано пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя, зокрема:

1) Розроблено проєкт Положення про Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, Національної поліції України, у якості якого визначено міжрегіональний територіальний орган поліції, що є самостійним структурним оперативним підрозділом центрального органу управління Національної поліції України, що забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції правоохоронні функції щодо вироблення й реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання в галузі державного захисту потерпілих, свідків та інших учасників кримінального та адміністративно-деліктного судочинства, суддів, прокурорів, слідчих, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів, а також інших осіб, які підлягають державному захисту.

2) З метою посилення адміністративної відповідальності за прояв неповаги до Конституційного Суду України, пропонується доповнити статтю 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною 6 наступного змісту: «Ті самі діяння, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб».

3) З метою уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, пропонується викласти частину 1 статті 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у наступній редакції: «Служба судової охорони є державним органом, наділеним правоохоронними функціями, у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах».

4) З метою включення співробітників Служби судової охорони до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, пропонується викласти пункт 7-1 частини 1 статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення у наступній редакції: «співробітник Служби судової охорони (частини перша, друга, третя та п'ята статті 185-3)».

5) З метою ефективної реалізації пункту 3 частини 2 статті 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо затримання осіб, які незаконно проникли до приміщень судових органів, пропонується включити Службу судової охорони до числа органів, правомочних здійснювати адміністративне затримання,

та доповнити частину 2 статті 262 КУпАП пунктом 8 у наступній редакції: «посадовими особами Служби судової охорони – у разі незаконного проникнення до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Хомініч С.В. Соціальна роль охорони правосуддя в адміністративному праві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. Том. 3 С. 57-60.
2. Хомініч С.В. Щодо співвідношення правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека» в контексті забезпечення безпеки правосуддя. *Правові новели*. 2019. № 8. Том 2. С. 49-54.
3. Хомініч С.В. Визначення ролі й місця національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4(32). Vol. 3 С. 72-79.
4. Хомініч С.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 554-556.
5. Хомініч С.В. До питання про визначення адміністративно-правового статусу служби судової охорони. *Правові новели*. 2020. № 12. Том 3. С. 106-112.
6. Хомініч С.В. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 31 травня – 1 червня 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – С. 143-145.
7. Хомініч С.В. Міжнародно-правова охорона суддів в контексті забезпечення їх незалежності. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 77-82.
8. Хомініч С.В. До питання про співвідношення правових категорій «професійне навчання» та «професійна підготовка» в службовій діяльності судових охоронців. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17–18 січня 2020 р. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 70-73.
9. Хомініч С.В. Напрямки вдосконалення діяльності національної школи суддів України щодо підготовки кадрів для служби судової охорони. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 104-107.
10. Хомініч С.В. До питання про розширення компетенції служби судової охорони у сфері протидії проявам неповаги до суду. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 березня 2020 р. Запоріжжя : Запорізька міська Громадська організація «Істина», 2020. С. 100-103.

АНОТАЦІЇ

Хомініч С.В. Забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні: адміністративно-правовий аспект. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Донецький державний університет внутрішніх справ. – Маріуполь, 2021.

Дисертація є самостійним дослідженням, що містить адміністративно-правову систематизацію доктринальних підходів до розуміння охорони та безпеки правосуддя, уточнення та обґрунтування поняття охорони та безпеки правосуддя, їх змісту та функцій в діяльності судових та правоохоронних органів.

У дисертації проаналізовано правові та наукові проблеми забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначено ключові критерії безпеки судової влади. Визначено адміністративно-правовий статус Служби судової охорони у якості врегульованої законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупності елементів, спрямованих на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями. Встановлено, що оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції виступають єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення державного захисту суддів Конституційного Суду України. Визначено першорядні напрямки взаємодії Національної гвардії України з іншими суб'єктами захисту судової влади. Доведено необхідність удосконалення якості професійного навчання судових охоронців, шляхом укладання двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між її територіальними управліннями та освітніми закладами.

Ключові слова: охорона правосуддя, правопорядок, адміністративні правовідносини, Служба судової охорони, Національна поліція, Національна гвардія, суд (суддя), судова влада, учасники судового процесу, прояви неповаги до суду, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засоби.

Хоминич С.В. Обеспечение охраны и безопасности правосудия в Украине: административно-правовой аспект. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Донецкий государственный университет внутренних дел. – Мариуполь, 2021.

Диссертация является самостоятельным исследованием, содержащим административно-правовую классификацию доктринальных подходов к пониманию охраны и безопасности правосудия, уточнения и обоснования

понятия охраны и безопасности правосудия, их содержания и функций в деятельности судебных и правоохранительных органов.

В диссертации проанализированы правовые и научные проблемы обеспечения охраны и безопасности правосудия и определены ключевые критерии безопасности судебной власти. Раскрыта социальная природа судебной власти и выработаны новые подходы к обеспечению ее охраны административно-правовыми средствами, к числу которых относятся формы и методы осуществления специально уполномоченными субъектами органов государственной власти своей компетенции. Определён административно-правовой статус Службы судебной охраны в качестве урегулированной нормативно-правовыми актами в сфере судоустройства, совокупности элементов, таких как цель, задачи, функции, полномочия и юридическая ответственность, направленными на определение места и роли Службы судебной охраны в общей системе государственных органов с правоохранительными функциями. Установлено, что оперативно-розыскные подразделения Национальной полиции выступают единственными, определенными на законодательном уровне, субъектами осуществления государственной защиты судей Конституционного Суда Украины, следовательно, определение компетенции Национальной полиции имеет решающее значение в процессе выяснения места и роли полиции в системе административно-правовых отношений по охране правосудия. Проанализированы задачи Национальной гвардии Украины в сфере обеспечения охраны и безопасности правосудия и определены первостепенные направления ее взаимодействия с другими субъектами защиты судебной власти. Доказана необходимость усовершенствования качества профессионального обучения судебных охранников, путем заключения двусторонних соглашений о подготовке сотрудников Службы судебной охраны между ее территориальными управлениями и образовательными учреждениями, в число которых, наряду с Национальной школой судей Украины и Учебным центром территориального управления Службы судебной охраны в Винницкой области, целесообразно привлечь и высшие учебные заведения системы МВД Украины. Исследован зарубежный опыт организационно-правового обеспечения охраны и безопасности правосудия и обоснована целесообразность разработки национальной программы защиты лиц, участвующих в судебном процессе.

Ключевые слова: охрана правосудия, правопорядок, административные правоотношения, Служба судебной охраны, Национальная полиция, Национальная гвардия, суд (судья), судебная власть, участники судебного процесса, проявления неуважения к суду, административно-правовое обеспечение, административно-правовые средства.

Khominich S.V. Ensuring the protection and security of justice in Ukraine: administrative and legal aspect. – The qualifying scientific work printed as manuscript.

Thesis for obtaining a Candidate Degree in Law: Specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Donetsk state university of internal affairs. – Mariupol, 2021.

The dissertation is an independent study that contains administrative and legal systematization of doctrinal approaches to understanding the protection and security of justice, clarification and justification of the concept of protection and security of justice, their content and functions in the judicial and law enforcement agencies.

The dissertation analyzes the legal and scientific problems of ensuring the protection and security of justice and identifies key criteria for the security of the judiciary. The administrative and legal status of the Judicial Protection Service is defined as regulated by laws, bylaws and special legal acts in the field of judicial system, a set of elements aimed at determining the place and role of the Judicial Protection Service in the general system of state bodies with law enforcement functions. It has been established that the operative-search subdivisions of the National Police are the only subjects of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine defined at the legislative level. The priority areas of interaction of the National Guard of Ukraine with other subjects of protection of the judiciary have been identified. The necessity of improving the quality of professional training of court guards has been proved by concluding bilateral agreements on training of Judicial Protection Service staff between its territorial departments and educational institutions.

Key words: protection of justice, law and order, administrative legal relations, Judicial protection service, National police, National guard, court (judge), judiciary, participants in court proceedings, manifestations of contempt of court, administrative and legal support, administrative and legal means.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи
Донецького юридичного інституту МВС України
50106, м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4473 від 24.01.2013 р.
Підп. до друку 18.08.2021 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк RISO.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.